

Van: Tim Fransen info@timfransen.nl 🇳🇱
Onderwerp: [Column] De democratie opdoeken?
Datum: 21 november 2023 om 11:03
Aan: peter@denkkracht.nl

[View this email in your browser](#)

[Deze column kun je ook [luisteren](#) via mijn podcast 'Tim Fransen FM'.]

Lieve mensen,

Tot nu vond ik het niveau van de verkiezingscampagne eerlijk gezegd wat bedroevend. Althans, tot afgelopen zondag! Want ik veerde op toen ik Pieter Omtzigt een heus filosofisch argument hoorde maken, een argument dat rechtstreeks bij Plato vandaan komt.

Zondag liet Omtzigt bij Buitenhof – waarschijnlijk geschrokken van zijn val in de peiling – weten dat de functie van premier voor hem misschien toch een optie is. Maar dan als leider van ‘een regering van vakministers die op afstand staat van de Kamer’. Kortom: een soort zakenkabinet van mensen met wetenschappelijke expertise, niet gekleurd door politieke ideologie.

Omtzigt [formuleerde](#) het argument als volgt: ‘Het is raar in dit land hè. Ik moest een jaar wedstrijden fluiten om mijn scheidsrechtersdiploma te krijgen voor mijn eigen club. Als je hier in de kinderopvang gaat werken, heb je drie jaar opleiding nodig op het mbo-niveau. En wanneer je minister

wilt worden, wordt er niet altijd gekeken welke vakinhoudelijke kennis je hebt. Dus ik vind het heel logisch dat je zegt: misschien moeten we daar maar weer eens naar terug.'

Dit argument vind je vrijwel letterlijk in Plato's magnum opus *De Staat*. Tenminste, Plato had het niet over zijn scheidsrechtersdiploma, en ook niet over kinderopvang, maar wel over wie een schip bestuurt. Plato vergelijkt democratische politici met matrozen die geen benul hebben van navigatie of stuurmanskunst, maar die toch aan het roer van het schip willen staan.

'De matrozen begrijpen niet dat een echte kapitein aandacht moet schenken aan de weersomstandigheden, de hemel, de sterren, de wind en alles wat met zijn vak te maken heeft als hij daadwerkelijk zijn schip wil besturen.' In de ogen van een echte kapitein zijn die matrozen 'volslagen onbenullen, die maar wat naar de sterren staan te turen.' (Burn!) Wat we daarom nodig hebben, is een ervaren kapitein die de koers van het schip bepaalt, 'of die matrozen dat nu willen of niet.'

Klinkt als een solide argument. Er valt alleen wel één kleine kanttekening te maken: Plato was fel tegenstander van democratie. En uit dit argument kun je eigenlijk al opmaken waarom. Het gepeupel moest zich niet met politiek bemoeien, laat staan dat het gewone volk zich verkiesbaar zou mogen stellen. Want wat weten die nou van hoe je een land bestuurt? Veel liever zag Plato dat de macht in handen zou komen van een verlichte despoot, een 'filosoof-koning'.

Dus ja, gemengde gevoelens. Aan de ene kant deed het me goed dat Omtzigt de verkiezingen voorzag van wat filosofisch elan. Alleen wel jammer dat hij dit deed met een argument waarmee hij de volledige bodem

onder de democratie vandaan slaat.

Want stel dat we toch iets geven om democratie. Gewoon, stel. Wat zouden we dan tegen het argument van Plato (en Omtzigt) kunnen inbrengen? Om het argument van Plato van wat context te voorzien: deze Griekse wijsgeer geloofde dat al wat goed is, ook met elkaar in harmonie is. Het ware, het schone, en het goede. Daarmee deed hij een fundamentele aanname over hoe de politieke en morele werkelijkheid in elkaar steekt.

De meeste moderne filosofen zouden zeggen: een verkeerde aanname. Die zullen zeggen dat er een fundamenteel verschil bestaat tussen *waarheid* en *waarden*. De waarheid is objectief: iets is wel of niet waar. Ik heb vanochtend wel of niet ontbeten met een diepvriespizza. (In dit geval: niet waar. Dat was gisteren.) De concentratie CO₂ in de atmosfeer is wel of niet op het hoogste niveau sinds tenminste 800.000 jaar. (Wel waar.) Waarheid gaat dus over objectieve feiten, en als het goed is zijn die feiten met elkaar in harmonie.

Waarden daarentegen zijn een ander verhaal. Waarden hebben de onaangename gewoonte om met elkaar te botsen. Sommige dingen die *in zichzelf* goed zijn, kunnen met elkaar in conflict komen. Vrijheid bijvoorbeeld is top. En toch vinden we het een verstandig idee om de vrijheid met allerlei wetten in te perken, bijvoorbeeld om andere waarden te beschermen. Zo is het verboden om met een vlindermes over straat te gaan, zodat je niet ineens zomaar kan worden neergestoken. Dat is ook wat waard. Kortom: niks geen harmonie, zoals Plato dacht, maar conflicterende waarden. Dat betekent ook dat we (soms pijnlijke) afwegingen moeten maken. Afwegingen waar geen objectief juiste oplossing voor bestaat.

Daarhielint het natuurliek als mensen σ oed σ eïnformeerd ziiin

...aan de regering het maatschappelijk en moreel goed gemeenschappelijk zijn.

Wetenschappelijke feiten doen ertoe. Maar ze zijn niet voldoende om de politieke koers te bepalen. En daar ligt een glansrol voor de democratie.

Want waar de wetenschap ernaar streeft *waardenvrij* te zijn, daar gaat democratische politiek juist fundamenteel over waarden. Neem vragen als: Moet een vrouw verplichte bedenktijd krijgen als ze een abortus wil? In hoeverre mogen we de (consumptie)vrijheid inperken om de planeet leefbaar te houden? Moeten we de bio-industrie afschalen om – bijvoorbeeld – stikstofruimte vrij te maken voor het bouwen van woningen? In hoeverre zijn we bereid meer belasting te betalen om de zorgcrisis te dempen? En hoe willen we die belastingdruk verdelen? Welke geopolitieke koers willen we varen met de EU? Of willen we misschien helemaal uit de EU? (Hallo, premier Wilders.)

Dit zijn allemaal vragen waar de wetenschap ons niet het juiste antwoord op kan geven. En gelukkig maar. Anders hadden we de democratie gelijk kunnen opdoeken. Zou er namelijk wel een objectief juist antwoord bestaan op al deze vragen, dan konden we politiek overlaten aan één enkele filosoof-koning, of aan een AI-gestuurd algoritme, of zoals Omtzigt voorstelt: aan een zakenkabinet.

Nu ben ik uiteraard ook voor ministers met vakinhoudelijke kennis. (Hoera, Robbert Dijkgraaf op onderwijs.) Maar waar Omtzigt voor pleit – een regering met vakministers *die op afstand staan van (een democratisch gekozen) Kamer* – is net zo antidemocratisch als het schip van Plato. Sterker nog: met zo'n zakenkabinet kun je je afvragen waarom we überhaupt nog zouden stemmen. Installeer maar gewoon die politiek-neutrale vakministers, dan trekken we de stekker uit de democratie. Levert ons weer vrije woensdagmiddag op.

En misschien denk je nu: 'Tim, ik snap je principiële punt over democratie, maar stiekem lijkt zo'n regering met vakministers me wel wat. Het lijkt me in elk geval een stap vooruit ten opzichte van de huidige situatie, die met *waarden* weinig te maken heeft.'

Goed punt. Neem de deprimerende verkiezingsposter van de VVD. (Oranje gekleurd, vermoedelijk om in te spelen op nationalistische sentimenten.) Met daarop groot de slogan: 'Aan jouw kant.' Bestaat er een armoediger idee van democratie dan dit? Alsof politiek gaat om het aanwijzen van een persoonlijke lobbyist die alleen maar voor jouw eigenbelang opkomt. Er wordt niet eens de illusie gewekt dat er sprake is van een visie op de samenleving, op basis van een rechtvaardigheidsprincipe of wat voor waarde dan ook.

(Nog even los van de vraag: hoe kun je nou aan *ieders* kant staan? Dat is logisch gezien onmogelijk. Een kant kan alleen bestaan in relatie tot een andere kant. Dus het spijt me VVD, maar jullie staan niet aan mijn kant. Als je aan mijn kant zou staan, dan had je niet zo'n infantiel-opportunistische poster opgehangen.)

Dus ja, ik kan me voorstellen dat je denkt: een zakenkabinet is een flinke stap vooruit ten opzichte van onze huidige situatie; een situatie waarin, zoals ook het Sociaal Cultureel Planbureau [onlangs concludeerde](#), politici geen moeilijke beslissingen durven nemen, bijvoorbeeld als het gaat om de klimaatcrisis, de stikstofcrisis of het aanstaande zorginfarct, en – om het nog erger te maken – kiezers ook nog eens politici afstraffen die het toch in hun hoofd halen met pijnlijke maatregelen te komen, zodat kiezers en politici elkaar in een onderlinge wurggreep houden, en we in een moeras

van kortzichtig eigenbelang zijn beland. Dus vergeleken hierbij, Tim, klinkt zo'n kabinet met capabele vakministers eerlijk gezegd als een verademing.

Daar kan ik me wel in vinden. Sterker nog, het klinkt alsof ik het zelf heb opgeschreven. Maar als we een zakenkabinet zien als een stap vooruit, dan zegt het vooral iets over de bedroevende staat van onze democratie. Want het huidige moeras van belangetjes heeft weinig te maken met wat democratie zou *kunnen* zijn.

En dat klinkt misschien wat hoogdravend of idealistisch. Maar ik denk dat het wel meevalt. Sterker nog, ik denk dat politiek met een op waarden gebaseerd visie de enige manier is waarop een democratie op termijn levensvatbaar blijft. Want een zakenkabinet heeft weinig te maken met democratie. En een samenleving geregeerd door visieloze belangenpolitiek brokkelt af en verdrinkt in de problemen, een proces waar we nu al ruim een decennium getuige van zijn.

Dus als ik een wens mag uitspreken voor woensdag: dan hoop ik dat jullie je stem uitbrengen op basis van hoe je zou willen dat onze toekomstige samenleving eruitziet, in plaats van dat je je persoonlijke lobbyist aanwijst. Of een politicus die de democratie uit handen wil geven.

Zo. Dan is het nu tijd voor een diepvriespizza, want die had ik vandaag nog niet gehad.

Alle goeds,

Tim

Het doorsturen van deze column wordt uiteraard zeer gewaardeerd. Ben je nog niet aangemeld voor de Timtation Nieuwsbrief Deluxe? [Dan kan dat hier](#). Je blijft dan op de hoogte en ontvangt (on)regelmatig een **exclusieve column**. Gratis en voor niks. Hoogstens doe ik een beroep op je als ik op vakantie ga, en ik iemand nodig heb om mijn pony te verzorgen. (Stormy doet aan microdosing, maar de precieze instructies komen later wel.)

Copyright © 2023 Tim Fransen, All rights reserved.

Want to change how you receive these emails?
You can [update your preferences](#) or [unsubscribe from this list](#)